

Nota van Antwoord zienswijzen

Mededeling voornemen Milieueffectrapport Gaswinning N05-A

30 juli 2020

Kenmerk: 20208795

Algemeen

Van vrijdag 9 augustus 2019 tot en met donderdag 19 september 2019 lag de mededeling voornemen milieueffectrapportage 'GASWINNING N05-A' ter inzage. Een ieder kon naar aanleiding van de mededeling een zienswijze inbrengen. Overheden konden een reactie geven.

Op de mededeling voornemen milieueffectrapport zijn binnen de inspraaktermijn in totaal 803 zienswijzen binnengekomen (waarvan 146 uniek) en 5 reacties van overheden. De zienswijzen en reacties zijn integraal opgenomen in een inspraak- en reactiebundel, deze is te downloaden van www.bureau-energieprojecten.nl.

De ontvangen zienswijzen en reacties zijn geregistreerd. Aan de indieners is een ontvangstbevestiging gezonden met daarin een registratienummer. Ook hebben indieners een brief gekregen om hen te attenderen op de publicatie van voorliggende Nota van Antwoord, ook hierin is het registratienummer opgenomen. Met de opzoektabelen in de inspraak- en reactiebundel (pagina 8) kan bij het ontvangen registratienummer het bijbehorende reactie- of zienswijzennummer worden opgezocht.

In voorliggende Nota van Antwoord geeft de minister van Economische Zaken en Klimaat van Nederland een reactie op de ontvangen zienswijzen. Hierbij zijn gelijklopende zienswijzepunten geclusterd en voorzien van één antwoord. In onderstaande tabellen is aangegeven welke zienswijzennummers geclusterd zijn. Het kan voorkomen dat een ingediende zienswijze uit meerdere zienswijzepunten bestaat, in dat geval komt het zienswijzennummer meerdere malen in de tabel voor.

Een aantal indieners heeft gebruik gemaakt van een op Borkum door bewoners uitgedeeld formulier om hun zienswijze kenbaar te maken. Degenen die op het formulier een aanvullend zienswijzepunt geschreven hebben, kunnen dit zienswijzepunt vinden onder hun eigen zienswijzennummer. Dit betreft zienswijzennummers ZW-0070 t/m ZW-0151. De reacties op de vaste zienswijzepunten uit het formulier zijn te vinden onder ZW-0046.

Deze Nota van Antwoord wordt zowel in het Nederlands als het Duits gepubliceerd. Indien de betekenis van de Duitse versie afwijkt van de Nederlandse versie, dan is de Nederlandse versie doorslaggevend.

Thema: Planmatig beheer (beleid)

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
1	ZW-0024, ZW-0027, ZW-0034, ZW-0045	Indieners zijn bezorgd over mogelijke belangenverstrengeling tussen het Rijk en ONE-Dyas, tussen ONE-Dyas en de uitvoerder van de milieueffectrapportage en tussen de verschillende financieel gebate partijen.
	Antwoord	Bij een procedure als deze zijn meerdere partijen betrokken met elk hun eigen belang. Dit betekent echter niet dat er sprake is van belangenverstrengeling. De rollen en bevoegdheden zijn vastgelegd in wetten en procedures.
2	ZW-0006, ZW-0034, ZW-0036, ZW-0038, ZW-0039, ZW-0046, ZW-0057, ZW-0068	Indieners verzoeken om te werken via het zogeheten ESPOO-verdrag voor grensoverschrijdende milieueffectrapportage. Daarbij wordt specifiek aandacht gevraagd voor overleggen met groepen en burgers in Duitsland en consultatie door de onderzoekers zelf. Daarnaast wordt gevraagd hoe wordt omgegaan met Duitse bezwaren.
	Antwoord	Het ESPOO-verdrag en ook de bilaterale afspraken tussen Nederland en Duitsland betreffende grensoverschrijdende milieueffecten worden toegepast op het voornemen van ONE-Dyas. De mededeling van ONE-Dyas over het voornemen is in Duitse lokale kranten aangekondigd en heeft, in het Duits, ter inzage gelegen. Een ieder heeft zienswijzen op de mededeling kunnen indienen. Alle zienswijzen, ook Duitstalige, zijn meegenomen in deze Nota van Antwoord. Ook in de vervolgstappen kunnen groepen en burgers in Duitsland op dezelfde wijze als die in Nederland hun mening geven en bezwaren indienen.

3	<p>ZW-0003, ZW-0008, ZW-0018, ZW-0028, ZW-0028, ZW-0029, ZW-0029, ZW-0031, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0049, ZW-0049, ZW-0049, ZW-0050, ZW-0055, ZW-0058, ZW-0062, ZW-0064, ZW-0066, ZW-0067, ZW-0069, ZW-0069, ZW-0074, ZW-0109, ZW-0120, ZW-0148</p>	<p>Indieners zijn van mening dat gaswinning niet noodzakelijk of zelfs ongewenst is in deze tijd van klimaatverandering en energietransitie. Zij vragen of gaswinning wel in lijn is met het Nederlandse klimaatbeleid en het Nederlandse beleid om gasverbruik te verminderen. Aangegeven wordt dat het beter is om in te zetten op andere vormen van energie.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>Het kabinet wil inderdaad zo snel mogelijk overgaan naar duurzame energie, dat blijkt ook uit de brief van de minister aan de Tweede Kamer van 30 mei 2018 (Kamerstukken II 2017-18, 33529, nr. 469). In deze energietransitie zal aardgas de komende decennia nog een belangrijke rol spelen. Omdat de gaswinning uit het grootste gasveld in Nederland (het Groningenveld) versneld wordt afgebouwd en aardgas de komende decennia nog nodig blijft voor de energievoorziening, blijft de aardgaswinning uit de kleine velden van belang. Het kabinet geeft de voorkeur aan gasproductie uit de kleine gasvelden in Nederland, daar waar dit veilig en verantwoord kan, boven import van aardgas. Dit is minder nadelig voor het klimaat en is beter voor de economie en leveringszekerheid. Het heeft ook voordelen voor de energietransitie omdat kennis van de diepe ondergrond en kunde om die op een veilige wijze aan te boren behouden blijft, wat ook van belang is voor duurzame toepassingen als geothermie en de opslag van CO2 of waterstof.</p>
4	<p>ZW-0029, ZW-0028, ZW-0053</p>	<p>Indieners pleiten voor meer subsidie voor terugbrengen gasgebruik in woningen.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>Het kabinet wil inderdaad zo snel mogelijk overgaan naar duurzame energie. Een van de doelen is het terugdringen van particulier gasgebruik. Dit is echter geen onderdeel van onderhavige procedure.</p>

5	<p>ZW-0014, ZW-0015, ZW-0020, ZW-0035, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0049, ZW-0053, ZW-0060, ZW-0062, ZW-0067, ZW-0080, ZW-0085, ZW-0088, ZW-0090, ZW-0093, ZW-0101, ZW-0102, ZW-0108, ZW-0110, ZW-0111, ZW-0114, ZW-0116, ZW-0117, ZW-0119, ZW-0129, ZW-0134, ZW-0137</p>	<p>Indieners geven aan om tegen de plannen voor deze gaswinning te zijn.</p>
Antwoord	<p>Ter kennisgeving aangenomen. De procedure ziet op de reikwijdte en het detailniveau van het voorgenomen MER.</p>	
6	<p>ZW-0006, ZW-0034, ZW-0039, ZW-0057, ZW-0068</p>	<p>Indieners maken zich zorgen dat grondstoffenwinning rond de grens tussen Nederland en Duitsland tot conflict tussen beide landen en de inwoners van de lande kan leiden. Indieners benadrukken het belang van een goede relatie tussen Duitsers en Nederlanders.</p>
Antwoord	<p>Afstemming tussen Nederland en Duitsland over het voornemen vindt plaats op meerdere niveaus. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bestaande bilaterale afspraken en worden, waar nodig, relevant nieuwe afspraken gemaakt.</p>	
7	<p>ZW-0086, ZW-0041, ZW-0003, ZW-0036, ZW-0143, ZW-0041, ZW-0138, ZW-0019, ZW-0079</p>	<p>Indieners constateren dat in Groningen de gaswinning wordt afgebouwd en nabij andere Waddeneilanden is afgezien van gaswinning. Zij vragen zich af waarom op de voorgenomen locatie wel gaswinning plaats zal vinden als deze op andere locaties straks niet (meer) plaatsvindt.</p>
Antwoord	<p>Het kabinet geeft de voorkeur aan gasproductie uit de kleine gasvelden in Nederland, daar waar dit veilig en verantwoord kan, boven import van aardgas In het MER wordt onderzocht wat de effecten van het voornemen van ONE-Dyas zullen zijn. Pas na dit onderzoek neem ik een beslissing over de vergunning voor het voornemen.</p>	

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
8	ZW-0007	Indiener geeft aan dat het noodzakelijk is dat de aanvrager zich bezig houdt met het project "Rasterintegratie van grote windturbines op zee" en diens uitkomsten.
	Antwoord	Bedankt voor het delen van deze informatie. Ik breng deze bij ONE-Dyas onder de aandacht. Zij zijn vrij deze informatie te gebruiken zoals zij deze relevant achten.
9	ZW-0036	Indiener citeert Marieke Kaajan: "Vanuit het Europees recht, is een lidstaat verplicht om continu de verslechtering van het milieu tegen te gaan. Een onderdeel daarvan is om maatregelen te treffen om de kwaliteit van natuurgebieden te verbeteren." en geeft aan dat het ministerie nu het omgekeerde doet.
	Antwoord	De verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden regelt het kabinet via wetten zoals de Wet natuurbescherming. Dit staat los van de voorgenomen activiteit. Wel zal ONE-Dyas in het MER en de Passende Beoordeling onderzoeken wat de gevolgen van hun voornemen op natuur en het milieu zijn. Dit wordt ook getoetst aan de Wet natuurbescherming.
10	ZW-0037	Indiener stelt dat we allemaal behoefte hebben aan de winning van fossiele delfstoffen, die op verschillende manieren wordt uitgevoerd. Deze zijn beperkt op wereldschaal, ook binnen de EEZ's van de respectieve Noordzeelanden. De mensen zijn nu bereid om regels op te stellen om deze waardevolle goederen te beschermen. Alleen economische lobbyisten zijn degenen die alleen een financiële en economische achtergrond zien zonder gevolgen voor het milieu.
	Antwoord	Ter kennisgeving aangenomen
11	ZW-0037	Indiener stelt dat er net als in het verleden bij m.e.r.-procedures, bij verzet of protest tegen de bouwprojecten, de voorkeur gegeven wordt aan het economische vóór de bewoners en de natuur van de Eemsdelta. Klimaatuitstoten zijn bijna niet in acht genomen. Dit was duidelijk te zien bij Wvo-vergunning - Akzo Nobel Chemicals B.V. - Membran Elektrolyse Bedrijf Delfzijl DNN 2004/854 (productie van chloor en monochloorazijnzuur). Bovendien is bijna geen rekening gehouden met de weerspraak in de MER "Verbetering van de vaargeul van de Eemshaven-Noordzee
	Antwoord	Ik neem alle zienswijzen en bezwaren mee in afweging over vergunning. Op dit moment is er nog geen vergunningaanvraag waarover een beslissing genomen wordt.
12	ZW-0045	Indiener vindt dat de mogelijkheid aanwezig moet zijn om te allen tijde de productie te verminderen of te stoppen.
	Antwoord	Ik heb inderdaad de bevoegdheid om dergelijke beperkingen op te leggen. De afweging daarover is, is geen onderdeel MER. De afweging wordt gemaakt nadat de onderzoeken naar de mogelijke effecten van het voornemen voltooid zijn en de vergunningaanvraag is ontvangen.

13	ZW-0055	Indiener geeft aan dat er nauwelijks rekening gehouden wordt met de impact op het milieu en de belangen van de bewoners aan de Nederlandse en Duitse zijde.
	Antwoord	Het doel van de m.e.r.-procedure is om ook de omgeving van een voorgenomen activiteit te informeren en consulteren. In de Mededeling zijn nog niet de mogelijke effecten inzichtelijk gemaakt, dit volgt in het MER.
14	ZW-0056	Indiener vindt het positief dat gasproducenten in Nederland willen produceren om blootstelling aan de internationale markt te beperken.
	Antwoord	De zienswijze van GasTerra ondersteunt het kleine velden beleid.
15	ZW-0056	Indiener vindt dat de CO2-voetafdruk van in Nederland geproduceerd gas is aanzienlijk kleiner dan van geïmporteerd gas.
	Antwoord	Dit is een belangrijke reden waarom ik de voorkeur geef aan gaswinning in Nederland, mits dit veilig en verantwoord kan.
16	ZW-0056	Indiener vindt het noodzakelijk om investeringen in mijnbouwactiviteiten in het Nederlandse deel van de Noordzee te bevorderen, mits dit wordt uitgevoerd binnen de afgesproken milieu- en veiligheidsnormen.
	Antwoord	Bevordering van investeringen in mijnbouwactiviteiten in het Nederlandse deel van de Noordzee, is geen aspect dat kan worden meegenomen in het voorgenomen MER.
17	ZW-0062	Indiener vraagt zich af of het winnen van aardgas op de Noordzee opweegt tegen de effecten van een platform op zee.
	Antwoord	Het kabinet geeft de voorkeur aan gaswinning in eigen land, mits dit veilig en milieuverantwoord kan. In het voorgenomen MER zullen de effecten van een platform op zee worden onderzocht en beschreven. Onder andere op grond van het MER kan worden afgewogen of de gaswinning hier veilig en verantwoord kan.
18	ZW-0091	Indiener geeft aan dat deze gaswinning niet essentieel is, ook voor de toevoer van gas en dat het altijd over hetzelfde punt gaat.
	Antwoord	Het is niet duidelijk waar de indiener op duidt.

Thema: Bodemdaling

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
19	ZW-0024, ZW-0025, ZW-0028, ZW-0029, ZW-0030, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0045, ZW-0047, ZW-0050, ZW-0053, ZW-0054, ZW-0054, ZW-0061, ZW-0065	Indieners maken zich zorgen over bodemdaling als gevolg van de gaswinning. Indieners maken zich zorgen dat gaswinning kan leiden tot bodemdaling en welke gevolgen deze bodemdaling kan hebben op de omgeving. Indieners maken zich daar zorgen over de op zeestromingen, de eilanden, windpark Rifgat, natuurgebieden en de zoetwaterlens op het eiland.
	Antwoord	Op grond van art. 34-36 van de Mijnbouwwet dient ONE-Dyas de effecten van bodembeweging te onderzoeken. Ook geeft de commissie m.e.r. in haar advies aan om het verwachte volume van de bodemdalingskom (omvang en diepte) in het worst-case scenario te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. Ik neem het advies van de commissie m.e.r. daarom over.

Thema: Bodemtrillingen/bewegingen/aardbevingen en eventuele schade als gevolg daarvan

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
20	ZW-0018, ZW-0018, ZW-0018, ZW-0021, ZW-0027, ZW-0035, ZW-0045, ZW-0053, ZW-0069, ZW-0069, ZW-0082	Indieners maken zich zorgen over de kans op aardbevingen. Ook met het oog op de ervaringen in Groningen. Indieners zijn bezorgd dat er als gevolg van de gaswinning aardbevingen in de zeebodem en Borkum plaatsvinden en zij willen dat onderzoek gedaan wordt naar de mogelijkheid van aardbevingen door de gaswinning. Onderzocht dient te worden of aardbevingen zullen plaatsvinden en zo ja, wat de maximale sterkte en het bereik van aardbevingen is en wat de effecten op de korte, middellange en lange termijn zijn voor de eilanden in de buurt. Een indiener geeft ook aan dat het risico op twee aardbevingen gelijktijdig (op land en op zee) nog niet onderzocht is.
	Antwoord	Op grond van art. 34-36 van de Mijnbouwwet dient ONE-Dyas de effecten van bodembeweging te onderzoeken. Ook geeft de commissie m.e.r. in haar advies aan om het verwachte volume van de bodemdalingssom (omvang en diepte) in het worst-case scenario te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. Ik neem het advies van de commissie m.e.r. daarom over.
21	ZW-0004, ZW-0005	Indieners maken zich zorgen omdat in/nabij het gebied waar de beoogde gaswinning plaats vindt, explosieven gedetoneerd worden/zijn. Een van deze detonaties (april 2019) was merkbaar op het vaste land in Groningen.
	Antwoord	Bij het bodemonderzoek voor de locatie van het platform, de pijpleiding en de kabel kijkt ONE-Dyas tevens naar mogelijke aanwezigheid van niet-ontpofte munitie. Deze gebieden worden ontweken of extra onderzocht. Dit onderwerp valt verder buiten de scope van dit MER.

22	ZW-0014, ZW-0009, ZW-0024, ZW-0025, ZW-0032, ZW-0036, ZW-0036, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0055,	Indieners zijn bezorgd over mogelijke schade die kan ontstaan door aardbevingen. Indieners maken zich met name zorgen over schade aan (oude) gebouwen, gebouwen op zand, de zoetwaterlens, windpark Borkum Riffgat, zonnestroominstallatie en hoogwaterbeschermingsbouwwerken.
Antwoord	De commissie m.e.r. adviseert te onderzoeken en beschrijven of er aardbevingen zijn te verwachten. Indien dat het geval is, beschrijf de mogelijke (gemiddelde/maximale) intensiteit en de te verwachten effecten daarvan voor mens, omgeving (o.a gebouwen) en natuur. Ik neem het advies van de commissie m.e.r. over.	
23	ZW-0002, ZW-0009, ZW-0031, ZW-0069	Indieners maken zich zorgen dat de gaswinning aardbevingen op zee veroorzaakt en daarmee tot (kleine) tsunami's kan leiden. Indieners zien graag onderzocht in hoeverre dit een gevaar is.
Antwoord	Op grond van art. 34-36 van de Mijnbouwwet dient ONE-Dyas de effecten van bodembeweging te onderzoeken. Ook geeft de commissie m.e.r. in haar advies aan om het verwachte volume van de bodemdalingskom (omvang en diepte) in het worst-case scenario te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. Ik sluit mij hierbij aan en adviseer ONE-Dyas wanneer relevant ook de mogelijkheid op tsunami's mee te nemen.	
24	ZW-0003, ZW-0024, ZW-0028, ZW-0032, ZW-0036, ZW-0043, ZW-0046, ZW-0050	Indieners zijn bezorgd over de schadeafhandeling bij schade. Indieners vragen wie verantwoordelijk is voor schade, komt er een regeling voor schadevergoeding, welk recht (Nederlands of Duits) geldt hiervoor op Borkum, wie komen in aanmerking voor een schaderegeling? Ook zijn er zorgen dat de schaderegeling een bureaucratische procedure wordt. Een indiener stelt dat voor het begin van de aanleg een aanspreekpunt en voor het einde van de gaswinning een rechtsopvolger benoemd dienen te worden die verantwoordelijk is voor schade.
Antwoord	Schadeafhandeling is geen onderdeel van het MER. Het is echter wel een punt van aandacht voor het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.	

25	<p>ZW-0012, ZW-0013, ZW-0015, ZW-0026, ZW-0026, ZW-0036, ZW-0036, ZW-0036, ZW-0040, ZW-0043, ZW-0044, ZW-0046, ZW-0066, ZW-0067, ZW-0067, ZW-0083, ZW-0084, ZW-0145, ZW-0146</p>	<p>Indieners zijn bezorgd over aardbevingen. Indieners maken zich zorgen dat gaswinning zal leiden tot aardbevingen. Onder andere vanwege de ervaringen in Groningen. Ook geven indieners aan dat het niet mogelijk is om aardbevingen uit te sluiten.</p>
Antwoord	<p>Op grond van art. 34-36 van de Mijnbouwwet dient ONE-Dyas de effecten van bodembeweging te onderzoeken. Ook geeft de commissie m.e.r. in haar advies aan om het verwachte volume van de bodemdaling (omvang en diepte) in het worst-case scenario te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. Ik sluit mij hierbij aan. Met dit onderzoek zal meer duidelijkheid komen over het risico van aardbevingen.</p>	

Unieke zienswijzepunten

Volgnr. Zienswijzenr. Uniek Zienswijzepunt

26	ZW-0021	<p>Indiener geeft aan dat volgens ONE-Dyas onder andere de volgende risico's worden onderzocht: bodemdaling, grondtrillingen en milieueffecten als gevolg van onvoorziene omstandigheden en de indiener heeft vier vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Met welke onvoorziene gebeurtenissen wordt specifiek rekening gehouden? - Is er een scenario-analyse? Wat zou het slechtste scenario zijn? - Naast het risicoonderzoek en de beoordeling: zal er een plan van aanpak bij het uitbreken van de crisis zijn? - Hoe is het crisismanagement opgezet?
Antwoord	<p>Het Aardbevingsrisico en bodemdalingsstudie van Deltares is opgesteld volgens de richtlijn van Staatstoezicht op de Mijnen: seismisch risico analyse voor kleine velden. Indien het bevingsrisico verwaarloosbaar is, hoeven er geen scenario's uitgewerkt te worden. Voor het MER worden diverse scenario based modelleringen uitgevoerd om de effecten van onvoorziene gebeurtenissen in kaart te brengen. ONE-Dyas is verplicht voor al haar platforms een protocol gereed te hebben hoe te handelen in geval van onvoorziene gebeurtenissen.</p>	

27	ZW-0032	Indiener wilt goed functionerende seismografen op verschillende locaties op het eiland zodat het effect van de voorgenomen gaswinning kan worden gemeten.
	Antwoord	Het KNMI heeft een meetnetwerk van seismografen. Bij een groter dan normaal seismisch risico wordt bepaald of het netwerk uitgebreid moet worden. Dit wordt pas bepaald als alle onderzoeken gereed zijn.
28	ZW-0034	Indiener meldt dat de bodem is al gedaald door de omringende gasbooractiviteiten. En meldt een ervaring met een aardbeving in Zeerijp in januari 2018 en twijfelt aan de bewering dat er geen aardbevingen komen.
	Antwoord	In de zienswijze worden bodemdaling en aardbevingen direct na elkaar genoemd. Gaswinning kan bodemdaling veroorzaken, bodemdaling leidt echter niet per definitie tot aardbevingen. Het klopt inderdaad dat in de huidige situatie gaswinning nabij Ameland plaatsvindt waardoor bodemdaling heeft plaatsgevonden. ONE-Dyas zal de verwachte bodemdaling van de voorgenomen activiteit onderzoeken. Ik zal dit afwegen in cumulatie met de huidige en verwachte bodemdaling van andere gaswinningen in het gebied. Op welke afstand een aardbeving voelbaar is, is sterk afhankelijk van de opbouw van de ondergrond (dus de opbouw van de aarde tussen het gasveld en het oppervlak) in combinatie met de sterkte van de beving en de diepte waarop deze beving plaatsvindt. ONE-Dyas zal voor de voorgenomen activiteit bepalen wat de kans op en het effect van aardbevingen bepalen. Ook dit zal ik afwegen.
29	ZW-0037	Indiener geeft een voorbeelden van een gebeurde aardbevingen met datum, magnitude en schaderapporten. Indiener vraagt of de radonniveaus in huizen zullen stijgen. Daarnaast is indiener van mening dat schade aan natuur, stormvloedkeringen en huizen veroorzaakt worden als gevolg van bodembeweging. Ook meent indiener dat angststoornissen en hartritmestoornissen uitgelokt kunnen worden door verstoring van de aardse sedimenten.
	Antwoord	Op grond van art. 34-36 van de Mijnbouwwet dient ONE-Dyas de effecten van bodembeweging te onderzoeken. Ook geeft de commissie m.e.r. in haar advies aan om het verwachte volume van de bodemdalingskom (omvang en diepte) in het worst-case scenario te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. Ik sluit mij hierbij aan.
30	ZW-0050	Indiener eist dat aardgasproductieplan in het Duits wordt vertaald.
	Antwoord	Alle relevante documenten dan wel een samenvatting van deze documenten worden in het Duits vertaald.
31	ZW-0064	Indiener vraagt welke tussenperiode in acht worden genomen tussen de seismische surveys in de blokken N04 en M06 (zie p. 34)?
	Antwoord	Het seismische survey betreft één survey dat zowel (delen) van de blokken N04 en M06 omvat.
32	ZW-0078	Indiener noemt de omkering van de bewijslast van de schade en vraagt om voorafgaande inspecties van de gebouwen voor geplande activiteiten.
	Antwoord	In Nederland geldt de regel dat diegene die stelt schade te hebben die door iemand anders is veroorzaakt, dat ook moet bewijzen. Alleen in uitzonderlijke gevallen kan van deze regel worden afgeweken. Voor Groningen is dat bij wet bepaald. Daar zijn meer dan

		26.000 schademeldingen gedaan in een korte periode waarbij duidelijk was dat deze in het overgrote deel van de gevallen maar één oorzaak kenden, namelijk de aardbevingen als gevolg van de gaswinning. Bij kleine velden zijn aardbevingen waarbij schade optreedt een uitzondering. Ten opzichte van Groningen zal een groter aandeel van de gevallen in een gebied niet door gaswinning zijn veroorzaakt. Er is geen wettelijk bewijsvermoeden bij kleine velden.
--	--	--

Thema: Zichthinder (horizonvervuiling)

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
35	ZW-0006, ZW-0034, ZW-0038, ZW-0039, ZW-0045, ZW-0057	<p>Uit de mededeling blijkt dat er zichthinder kan optreden. Indieners verzoeken dat deze aantasting expliciet moet worden berekend en in beeld gebracht bij alle weersomstandigheden en bij verschillende typen platforms.</p> <p>Daarnaast is bij een eerdere informatiebijeenkomst genoemd dat de productie plaats zou kunnen vinden onderwater, dus zonder extra zichthinder. Indieners vragen of alternatieven met minder zichthinder kunnen worden onderzocht.</p>
	Antwoord	<p>De commissie voor de m.e.r. adviseert om visualisaties te maken van de verschillende onderzochte platformen vanaf de stranden van Schiermonnikoog en Borkum. Geef ook aan wat de duur en periode van zichtbaarheid is, alsmede wat de verlichting zal zijn op het platform op welke wijze dit van invloed is op het landschap en hoe dit gemitigeerd kan worden. Ik neem dit advies over. ONE-Dyas heeft in haar mededeling aangegeven inderdaad een subsea-installatie te onderzoeken bij die alternatieven waarbij dit een mogelijkheid is.</p>
36	ZW-0016, ZW-0018, ZW-0021, ZW-0036, ZW-0043, ZW-0046, ZW-0047, ZW-0050, ZW-0053, ZW-0053, ZW-0068, ZW-0069, ZW-0105, ZW-0112, ZW-0147	<p>Indieners maken zich zorgen over de horizonvervuiling.</p>
	Antwoord	<p>In het MER wordt onderzoek gedaan naar de zichthinder tijdens de boorfase en tijdens de productiefase. Alternatieven om te werken met installaties onderwater worden onderzocht. Affakkelen blijft beperkt tot het gas dat niet afgevoerd kan worden, mogelijkheden tot het beperken van de effect van affakkelen worden onderzocht.</p>

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
37	ZW-0009	Indiener meldt het affakkelen van de overdruk
	Antwoord	De effecten van het affakkelen van gas worden onderzocht bij de thema's natuur en lucht.
38	ZW-0050	Indiener geeft aan dat in figuur 3 van de Mededeling er een fout is opgetreden in de legenda. Dit leidt tot een verkeerde interpretatie van de grafiek. Tegenover figuur 4 van de Mededeling plaatst indiener een foto van de promenade van Borkum uit 2017 van het booreiland. In de figuur is het booreiland duidelijk zichtbaar en het affakkelen van gas biedt volgens indiener een beangstigend beeld. Dit leidde toen tot paniek onder de bevolking en gasten en de angst dat er een ongeluk was gebeurd.
	Antwoord	In het MER worden visualisaties gemaakt van het platform vanaf de kust van diverse eilanden. De door indieners aangeleverde foto toont het boorplatform tijdens het fakkelen van N05-A. Hierbij is condensaat afgefakkeld. ONE-Dyas zal er op toezien dat het affakkelen van condensaat niet nogmaals zal plaatsvinden.

Thema: Recreatie en/of economie

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
39	ZW-0015, ZW-0059, ZW-0081, ZW-0019, ZW-0021, ZW-0026, ZW-0035, ZW-0035, ZW-0036, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0040, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0066, ZW-0067, ZW-0067, ZW-0075, ZW-0076, ZW-0089, ZW-0092, ZW-0097, ZW-0098, ZW-0100, ZW-0106, ZW-0108, ZW-0113, ZW-0115, ZW-0118, ZW-0126, ZW-0131, ZW-0132, ZW-0137, ZW-0139, ZW-0141, ZW-0142, ZW-0149, ZW-0150	Indieners maken zich zorgen over de economische effecten als gevolg van uitblijven van toerisme of andere bezoeken voor het eiland Borkum. Mogelijke redenen waarom toeristen niet meer komen zijn 1) mogelijk milieuschade(vervuiling) bij calamiteiten, 2) aantasting van het landschap/uitzicht, wat het karakter van het eiland aantast, 3) het toerisme op het eiland is ook sterk gestoeld op het karakter als kuuroord, de voorgestelde ontwikkelingen tasten dit mogelijk aan, 4) men verwacht mogelijk geluidsoverlast.
	Antwoord	Mogelijke effecten op toerisme zijn indirecte effecten als gevolg van effecten op landschap, water- en luchtkwaliteit, geluid en aardbevingen. Deze effecten dient ONE-Dyas al in beeld te brengen. Aanvullend daarop verzoek ik ONE-Dyas de doorwerking van deze effecten op toerisme mee te nemen.
40	ZW-0006, ZW-0034, ZW-0038, ZW-0039, ZW-0057, ZW-0068	Indieners maken zich zorgen over de effecten op de lokale economie (toerisme) door de zichthinder.
	Antwoord	In het MER wordt onderzoek gedaan naar zichthinder vanaf de Nederlandse en Duits Waddeneilanden.
41	ZW-0036, ZW-0040, ZW-0046	Mogelijk negatieve effecten verwacht op al bestaande economische activiteiten in het gebied (Zandwinning, visserij, (uitbreiding)windparken, vaargeulverdieping).

	Antwoord	Mogelijke effecten op scheepvaart, visserij en zandwinning worden meegenomen in het MER. Blok N05 ligt niet binnen een aangewezen windparkgebied, effecten op de mogelijke uitbreiding van windparken worden daarom niet meegenomen.
42	ZW-0107	Indiener maken zich zorgen over de waarde van hun vastgoed.
	Antwoord	Een eventuele waardedaling treedt alleen op als er relevante effecten voorzienbaar zijn. Deze effecten dient ONE-Dyas al in beeld te brengen.

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
43	ZW-0008	Indiener geeft aan dat de exploitatie van het NOS-A veld alleen voor het Nederlandse belang is maar een impact heeft op Duitse burger en hun levensonderhoud.
	Antwoord	Het voorgenomen project betreft ook gaswinning onder Duits grondgebied. De procedure wordt doorlopen conform het Espoo-verdrag waarin afspraken zijn gemaakt over grensoverschrijdende milieueffectrapportage tussen Nederland en Duitsland
44	ZW-0009	Indiener geeft aan dat de belasting van de Eemshavencentrales al voorbij de pijngrens van het individu en het eiland zijn.
	Antwoord	De energiecentrales in de Eemshaven vallen niet in de scope van dit project
45	ZW-0037	Indiener geeft aan dat "Blow outs" een zogenaamde fallout zou zijn, met tientallen jaren van economisch herstel.
	Antwoord	Er zijn modelstudies gedaan voor onvoorziene voorvallen waaronder blow-outs.
46	ZW-0056	Indiener meldt dat in Nederland geproduceerd aardgas voor een belangrijk economisch voordeel zorgt. Ook werkgelegenheid en het benutten en verder ontwikkelen van de in Nederland beschikbare kennis zijn bijkomende voordelen.

	Antwoord	In de mededeling wordt dit onderschreven, in aansluiting op het Nederlandse kleine velden beleid
47	ZW-0090	Indiener geeft aan dat ze opzettelijk de economie van het eiland willen vernietigen.
	Antwoord	Ik wil niet dat de economie van Borkum verstoord wordt door de activiteiten van ONE-Dyas. Daarom vindt het MER onderzoek plaats waarin ook toerisme een plaats krijgt. Mogelijke effecten op toerisme zijn indirecte effecten als gevolg van effecten op landschap, water- en luchtkwaliteit, geluid en aardbevingen. Deze effecten dient ONE-Dyas al in beeld te brengen. Aanvullend daarop verzoek ik ONE-Dyas de doorwerking van deze effecten op toerisme mee te nemen.

Thema: Visserij

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
48	ZW-0063, ZW-0052	Indieners geven aan dat vanuit de visserijsector de voorkeur uitgaat naar de kortste variant voor het pijpleidingtracé (aansluiting op de NGT-leiding). Bovendien dient om de hinder voor de visserij te beperken, de periode waarin de pijpleiding wordt aangelegd, afgestemd worden met de visserijvertegenwoordigers.
	Antwoord	Invloed op visserijsector is een onderdeel van het MER.
49	ZW-0052, ZW-0063	Indieners maken zich zorgen over lozingen van boorgruis.
	Antwoord	ONE-Dyas zal in het MER nader ingaan op de voorgenomen activiteit en daarbij de verwachte hoeveelheid en samenstelling van te lozen boorgruis beschrijven.

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
50	ZW-0052	Indiener meldt dat zoals ONE-Dynas onder punt 2.5 terecht opmerkt, het projectgebied ook gebruikt wordt door onder andere Nederlandse als Duitse visserijbedrijven. Indiener geeft aan dat afgewacht zal worden op de resultaten van de m.e.r. en dat een verklaring afgeven nog niet mogelijk is.
	Antwoord	Ter kennisgeving aangenomen
51	ZW-0052	Tabel 5 geeft een overzicht van de geplande studies naar de gevolgen van het project voor het milieu en de omliggende gebieden. Indiener juicht het toe dat alle aspecten relevant voor de visserij worden onderzocht. Maar of in dit geval, zoals beschreven in de inleiding onder 4.3, het onderzoek naar de effecten op het milieu en de omgeving grotendeels op basis van de beschikbare literatuur uitgevoerd kan worden, betwijfelt de indiener.
	Antwoord	Aangezien de effecten van het voornemen nog niet plaatsgevonden hebben, vinden onderzoeken naar effecten in een MER grotendeels plaats aan de hand van literatuur en bureauonderzoeken. Wel wordt wanneer relevant gebruik gemaakt van veldonderzoek om de huidige situatie in kaart te brengen. Er is een bodemonderzoek gedaan voor de locatie van het platform en de tracés van de pijpleiding en de kabel. Hierbij zijn tevens de habitats en voorkomende soorten in beeld gebracht.
52	ZW-0054	Indiener geeft aan dat het plaatsen van pijpleidingen en kabels op zee betekent voor de beroepsvisserij een beperking voor het uitvoeren van een commerciële (beroeps)visserij. Het te realiseren gasplatform met bijbehorende pijpleidingstracés brengt gevolgen met zich mee voor de beroepsvisserij die in dit gebied plaatsvindt. Met name het plangebied voor de pijpleidingen vormen een bedreiging voor de beroepsvissers binnen de 12-mijlzone. In het opstellen van een milieueffectrapport (MER) pleit de beroepsvisserij voor het meenemen van de potentiële effecten op de visserijactiviteiten in dit gebied gedegen te onderzoeken.
	Antwoord	ONE-Dyas heeft in haar Mededeling aangegeven de mogelijke effecten op visserij te onderzoeken.
53	ZW-0054	Indiener uit haar zorg over de visbestanden van de doelsoorten waarop de Nederlandse vissersvloot momenteel commercieel vist in de Noordzee. Momenteel is er te weinig bekend over de effecten van gaswinning of bijbehorende constructies op zee op het bestaande ecosysteem en de daarin voorkomende, gezonde, visbestanden. Indiener is dan ook van mening dat in het kader van het 'voorzorgsbeginsel' nader onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek dient plaats te vinden, nu te veel onduidelijk is aangaande de impact op het ecosysteem. En indien nodig dienen door de exploitanten van gaswinning maatregelen te worden genomen om significant negatieve effecten op het ecosysteem te mitigeren.

	Antwoord	In het MER en de bijbehorende Passende Beoordeling worden de effecten van de gaswinning, zowel in de aanleg- als de gebruiksfase, op het bestaande ecosysteem in beeld gebracht. Deze onderzoeken dienen voldoende informatie te bevatten om een beslissing te nemen over de vergunningaanvragen voor de gaswinning. Ook zullen deze onderzoeken daar waar relevant mitigerende maatregelen bevatten. Wetenschappelijk onderzoek is daarmee niet noodzakelijk.
54	ZW-0054	Indiener vraagt zich af of de visserij een toebehoorde plek krijgt in het m.e.r. In de indicatieve inhoudsopgave van het MER zoals weergegeven in de mededeling van het voornemen voor een MER is niet duidelijk in welk hoofdstuk de visserij een plek zal krijgen. Ook wat betreft de prospects van ON E-Dyas verwacht de visserij dat daarin rekening wordt gehouden met de aanwezige visserijactiviteit in de gebieden. Een extra controle daarop door ON E-Dyas zou daarbij niet overbodig zijn.
	Antwoord	De effecten van de voorgenomen activiteit op visserij worden in het MER volgens de indicatieve inhoudsopgave beschreven in hoofdstuk 5. Effecten van de prospects die binnen de voorgenomen activiteit vallen, worden daarbij meegenomen.
55	ZW-0054	Indiener geeft aan dat van alle kanten de Noordzee wordt "volgebouwd" met activiteiten die niet alleen het ecosysteem schaden, maar ook de beroepsvisserij die al eeuwenlang een plek heeft op de Nederlandse Noordzee. De belangen van de beroeps vissers worden naar onze mening te weinig erkend en meegenomen in de belangenafweging en realisatie van plannen in de Noordzee. De visserijsector is in alle plannen het spreekwoordelijke 'ondergeschoven kindje'.
	Antwoord	ONE-Dyas heeft in haar Mededeling aangegeven de mogelijke effecten op visserij te onderzoeken. Alle belangen worden meegewogen zoals verankerd in wet- en regelgeving
56	ZW-0054	Indiener wilt graag weten wat de effecten zijn als gevolg van andere (reeds vergunde) projecten van derden in de omgeving, zoals zandwinningsactiviteiten en de bouw van nieuwe offshore windparken. De indiener is met name benieuwd wat de cumulatie van deze samenhang met derden voor effect heeft op het milieu en visbestanden wanneer zoveel verschillende activiteiten in een gebied plaatsvinden.
	Antwoord	Cumulatie met projecten met vergelijkbare effecten die in ruimte en tijd overlappen worden in het MER en de bijbehorende Passende Beoordeling onderzocht.
57	ZW-0054	De indiener wil weten wat de effecten zijn op de scheepsvaartroutes aangezien Eemshaven een belangrijk punt van vertrek en aankomst is voor (vissers)schepen. Vissers worden zeer beperkt in het uitoefenen van hun beroepsactiviteiten doordat veel gebieden uitgesloten worden door projecten zoals deze
	Antwoord	ONE-Dyas onderzoekt in het MER zowel de effecten op scheepvaart als visserij.
58	ZW-0054	Indiener geeft aan dat de beoogde locatie van het gasplatform voor de visserij geen direct probleem oplevert. De nadelige effecten liggen voor visserij met name in de cumulatieve effecten van het gaswinningsgebied in samenhang met projecten van derden in de omgeving. Ook is voor de visserij het ingraven en bedekt houden van de pijpleidingen van groot belang en bepaald de route van het leidingtracé alles voor het leveren van hinder op visserij.

	Antwoord	Zowel cumulatieve effecten van het platform als ingraven en route van de pijpleiding worden door ONE-Dyas in het MER onderzocht.
59	ZW-0054	Indiener geeft aan dat voor de beroepsvisserij bekend is dat het gebied waarin het gaswinningsgebied is gevonden, aangemerkt als Natura 2000 gebied. Wanneer dit gebied opengesteld wordt voor gaswinning wanneer de daarvoor benodigde vergunningen zijn verkregen, wijst de indiener op het feit dat de effecten van gaswinning niet doorbelast mogen worden aan de visserijsector in de vorm van mitigerende maatregelen. De indiener bepleit daarom een goed gehandhaafd beleid waarin wordt vastgesteld dat het plaatsen van een gasplatform in een Natura 2000 gebied geen verdere gevolgen heeft voor de visserijsector.
	Antwoord	Gezien de recente ontwikkelingen betreft de status van de Borkumse Stenen adviseer ik om bij de Borkumse Stenen de effecten van de voorgenomen activiteit vanuit het regime van KRM en Natura 2000 Vogelrichtlijn te beoordelen. In een m.e.r.- dan wel vergunningenprocedure wordt geen beleid gemaakt.
60	ZW-0054	Indiener geeft aan dat naast de berekening van de cumulatieve effecten van de plaatsen van een gaswinningsplatform zijn de mogelijke alternatieven voor het pijpleidingtracé en het type productie-installatie een keuze die zeer van belang is voor de beroepsvisserij. Voor de aanleg van de pijpleiding wordt in het MER de uitvoeringsvariant onderzocht voor het niet ingraven van de leiding om de nadelige milieueffecten van graafwerkzaamheden te voorkomen. Echter, de beroepsvisserij heeft veel nadelige effecten wanneer de leidingen open en bloot op de zeebodem komen te liggen. De routes van de pijpleiding bevinden zich voor een deel in belangrijk visserijgebied. Doordat de plaatsing van een pijpleiding onmisbaar is voor de realisatie van het gaswinningsplatform pleit de Nederlandse Visserijbond voor de variant met de minste impact op visserij, namelijk het tracé met de korstte route door, dus ingegraven, de zeebodem en waarin belangrijke visbestekken worden ontzien. Het pijpleidingtracé dat aansluit op het bestaande AWG-platform levert de visserij de meest nadelige effecten loopt, omdat het tracé door een gebied loopt met veel visserij intensiteit.
	Antwoord	Om de verschillen in effecten in beeld te brengen, onderzoekt ONE-Dyas zowel uitvoeringsvarianten (wel of niet ingraven) als routevarianten. Daarmee worden de mogelijke effecten voldoende in beeld gebracht om een onderbouwde keuze te kunnen maken.
61	ZW-0054	Aansluitend streeft de indiener ernaar dat de kabels op voldoende diepte worden ingegraven. Het spreekt voor zich dat de pijpleidingen dezelfde vorm van hinder vormen en beperkingen geeft voor het uitoefenen visserijactiviteiten. Daarom verzoekt de beroepsvisserij dat ook visserijactiviteiten in elk mogelijk gebied voor de pijpleidingtracés worden meegenomen in de risicoanalyse waarin beoordeeld wordt welke van de drie pijpleidingtracés gerealiseerd moet worden en of de pijpleiding moet worden ingegraven.
	Antwoord	ONE-Dyas heeft in haar Mededeling aangegeven de mogelijke effecten op visserij te onderzoeken. Ook de commissie voor de m.e.r. adviseert het risico van beschadiging van pijpleidingen door visnetten te onderzoeken. Ik sluit mij hierbij aan. Voor de vergunning van de aanleg van de pijpleiding dient een risico analyse gemaakt te worden voor beschadigingen van de leiding door ankers en vistuig.

62	ZW-0054	Indiener geeft aan dat de pijpleiding niet bloot komt te liggen is ook in het belang van ONE Dyas B.V. Blootliggende leidingen kunnen makkelijker beschadigen. Indiener hoopt dat ook tijdens deze werkzaamheden ONE Dyas B.V. ervoor kiest om de leidingen op voldoende diepte in de zeebodem te willen gaan plaatsen, waarbij het de voorkeur geniet om dit op minimaal drie meter diepte te plaatsen en frequent te controleren of de betreffende leiding zich nog steeds op de betreffende diepte bevindt. Een oppervlakkige gelegen pijpleiding maakt het onmogelijk om in een bepaald gebied te vissen. Overigens, zoals Wal, van der. & Wiersinga (2011) dit omschrijven, is dit bij actieve pijpleidingen ook niet toegestaan (risico tot milieu- en economische schade beperken), waarbij ook de veiligheid van het visserschip (kapseizen, zinken) bij vasthaken achter een pijpleiding een rol speelt.
	Antwoord	Stabiliteit en diepteligging worden bepaald door de NEN3656: Eisen voor stalen buisleidingsystemen op zee. ONE-Dyas zal ingraven van de pijpleiding en risico's van blootspoeling onderzoeken in het MER. In het MER wordt nog geen minimale diepte opgelegd.
63	ZW-0061	Indiener geeft aan dat negatieve gevolgen voor de visserij vanwege leidingen, kabels en het storten van boorgruis en boorvloeistof onacceptabel is.
	Antwoord	ONE-Dyas onderzoekt in het MER mogelijke effecten op visserij en op flora en fauna als gevolg van lozingen. Op basis van dat onderzoek zal ik bepalen of de effecten acceptabel zijn.
64	ZW-0063	Indiener geeft aan dat alle belemmeringen benoemd in tabel 5 onderzocht moeten worden, dat de indiener in de praktijk zal evalueren en te zijner tijd commentaar zal geven.
	Antwoord	Bedankt voor uw zienswijze. De ontwerpbesluiten met het MER onderzoek zullen open staan voor het indienen van een nieuwe zienswijze.

Thema: Natuur en milieu

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
65	ZW-0006, ZW-0017, ZW-0018, ZW-0034, ZW-0036, ZW-0036, ZW-0036, ZW-0037, ZW-0038, ZW-0039, ZW-0040, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0045, ZW-0046, ZW-0046, ZW-0048, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0051, ZW-0053, ZW-0053, ZW-0053, ZW-0053, ZW-0057, ZW-0058, ZW-0059, ZW-0064, ZW-0065, ZW-0067, ZW-0068, ZW-0068, ZW-0068, ZW-0087, ZW-0097, ZW-0104, ZW-0123, ZW-0149	Indieners maken zich zorgen over beschermde gebieden zoals Natura 2000.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om effecten op nabij gelegen Natura 2000 gebieden (in zowel Nederland als Duitsland) te onderzoeken en het effect daarvan op het milieu mee te nemen in het onderzoek. De commissie m.e.r. adviseert hierbij ook de Borkumse Stenen mee te nemen. Hierbij hoort ook het opstellen van een Passende Beoordeling. Ik sluit mij bij deze adviezen aan.
66	ZW-0046, ZW-0041, ZW-0040, ZW-0046, ZW-0027, ZW-0043, ZW-0033, ZW-0008, ZW-0061, ZW-0077, ZW-0067, ZW-0130, ZW-0019, ZW-0016, ZW-0099, ZW-0058, ZW-0050, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0036, ZW-0031, ZW-0036, ZW-0068, ZW-0147, ZW-0041, ZW-0013, ZW-0041, ZW-0067, ZW-0048, ZW-0041, ZW-0058, ZW-0066, ZW-0041, ZW-0040	Indieners maken zich zorgen over de effecten op diersoorten en de ecologie in de Noordzee. Ook benadrukken zij de risico's van onderwatergeluid en de mogelijke effecten op dieren.

	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om effecten van het voornemen op beschermde soorten te onderzoeken. Ik sluit mij hierbij aan.
67	ZW-0039, ZW-0038, ZW-0006, ZW-0034, ZW-0034, ZW-0036, ZW-0038, ZW-0038, ZW-0039, ZW-0039, ZW-0045, ZW-0045, ZW-0045, ZW-0046, ZW-0048, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0051, ZW-0053, ZW-0057, ZW-0057, ZW-0067, ZW-0068, ZW-0068	Indieners maken zich zorgen over de stikstofdepositie.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om voor dit project een Passende Beoordeling op te stellen en hierin ook mitigerende maatregelen of bronmaatregelen mee te nemen. Ik sluit mij hierbij aan.
68	ZW-0041, ZW-0050, ZW-0057, ZW-0058, ZW-0064, ZW-0068	Indieners maken zich zorgen over cumulatieve effecten.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om in het MER en Passende beoordeling ook cumulatieve effecten te onderzoeken. Ik sluit mij hierbij aan.
69	ZW-0064, ZW-0064, ZW-0064, ZW-0064, ZW-0064, ZW-0068	Indieners maken zich zorgen over de oesterbank die WNF heeft gerealiseerd.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om effecten op soorten die worden genoemd in het OSPAR-verdrag te onderzoeken, de platte oester en het oesterherstelproject vallen hieronder. Ik sluit mij hierbij aan
70	ZW-0018, ZW-0021	Indieners maken zich zorgen over de effecten en de mitigatie van het inbrengen van een standpijp.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om alle alternatieven en/of varianten te onderzoeken op de te verwachten milieueffecten voor de gehele voorgenomen activiteit (aanlegfase en productiefase). Ik sluit mij hierbij aan.

<p>71</p>	<p>ZW-0009, ZW-0018, ZW-0021, ZW-0036, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0041, ZW-0043, ZW-0045, ZW-0045, ZW-0045, ZW-0046, ZW-0048, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0053, ZW-0058, ZW-0058, ZW-0058, ZW-0065, ZW-0065, ZW-0065, ZW-0065, ZW-0065, ZW-0068</p>	<p>Indieners verzoeken de volgende aspecten mee te nemen in het MER onderzoek: Effecten als gevolg van scheepvaart, vliegverkeer, geluidsbelasting, verstoring van de zeebodem, emissies naar water met detaillering van te gebruiken stoffen inclusief koelwater, emissies naar lucht, stikstofdeposities, onvoorziene gebeurtenissen, risico's op lekkages, bodemdaling, aardbevingen, affakkelen, erosie, verlichting, geurhinder, zichthinder, onderhoud, afsluiting boorgat en emissies na winning . Effecten op: - natuur algemeen en voor de verschillende beschermingsregimes (Natura 2000, Kaderrichtlijn Marine) en verschillende soorten (vleermuizen, trekvogels, immobiele soorten). Daarbij ook specifieke periodes voor diersoorten in acht nemen. - andere gebruikers zoals scheepvaart en windpark Borkum Riffgrund - bodemstructuur en de diepe ondergrond - Unesco werelderfgoed en het nationale park als gevolg van oppervlakteverlies - toerisme - archeologie als gevolg van bodemdaling Daarnaast vragen indieners mee te nemen: - De parameters voor de locatiekeuze - Verschillende typen platforms en de scheepvaartbewegingen per type - Toetsing van de CO2 uitstoot aan het Klimaatakkoord, Urgenda en het streven van de regering. - Compensatie of afvang van CO2 - Alternatieven voor productieinstallaties en leidingtracés - Onderbouwing uitspraak dat effecten van 3D-seismisch onderzoek beperkt kunnen worden zodat geen effecten op instandhoudingsdoelstellingen N2000. Hierbij ook KRM en UNESCO richtlijnen meenemen. 3D valt buiten de scope van het MER - Na te gaan of de effecten van de productie-installatie zelf in het MER te categoriseren/beoordelen zijn (metaalmoeiheid, onderhoud)</p>
<p>Antwoord</p>		<p>Deze mogelijke effecten en toetsingen neemt ONE-Dyas in het MER mee, met uitzondering van: - Effecten van het afsluiten van het boorgat en eventuele emissies na winning. Dit is te ver in de toekomst. - Oppervlakteverlies van Unesco werelderfgoed en het nationale park. Het voornemen heeft geen oppervlakteverlies hierop tot gevolg aangezien het niet binnen het Unesco werelderfgoed of het nationale park is gesitueerd. - Aantasting van archeologie als gevolg van bodemdaling.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - De scheepsbeweging gedifferentieerd naar verschillend type platform - Toetsing van CO2 aan Urgenda en het streven van de regering (wel dus aan het klimaatakkoord) - 3D-seismisch onderzoek, in de NRD is al onderbouwd dat dit buiten de scope van het MER valt. - Effecten van productieinstallatie zoals metaalmoehheid zitten niet in het MER, maar komen wel terug in de aanvraag voor de vergunning conform artikel 55 Mijnbouwbesluit
72	ZW-0094, ZW-0095, ZW-0121, ZW-0122, ZW-0124, ZW-0125, ZW-0135, ZW-0151	Indieners maken zich zorgen over de zoetwaterlagen onder Borkum.
	Antwoord	In het winningsplan wordt ingegaan op de relatie tussen het gasveld en de grondwaterlagen.
73	ZW-0035, ZW-0037, ZW-0041, ZW-0045, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0061, ZW-0066, ZW-0066, ZW-0067, ZW-0067, ZW-0067, ZW-0069	Indieners maken zich zorgen over de effecten van boorgruis, aanlegeffecten en giftige stoffen op natuur.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om emissies naar lucht en water te onderzoeken en ook te onderzoeken of mitigerende maatregelen om de emissies naar de bodem en het zeewater te verminderen verder kunnen gaan dan de toegestane maximale concentraties zoals bepaald in nationale en internationale afspraken. Ik sluit mij hierbij aan
74	ZW-0022, ZW-0023, ZW-0059, ZW-0065, ZW-0065	Indieners hebben vragen over de reikwijdte van het onderzoeksgebied.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om een duidelijke plankaart met een goede legenda op te nemen zodat ruimtelijk inzichtelijk is waar en wanneer welke activiteiten zullen plaatsvinden. Ik sluit mij hierbij aan. Uiteraard kunnen ook meerdere kaarten gebruikt worden om dit inzicht te bieden, wanneer een enkele kaart te veel informatie bevat om nog overzichtelijk te zijn.
75	ZW-0058, ZW-0048, ZW-0041	Indieners zijn van mening dat toetsing aan de KRM doelen in het MER uitgevoerd moet worden. Indieners geven aan dat vanuit de KRM de druk op de zeeën verminderd dient te worden. De voorgenomen activiteit verhoogd volgens indieners juist de druk op de zee. Het voornemen dient daarom getoetst te worden aan de KRM.

	Antwoord	In het MER en met name de Natuurtoets vindt een toetsing van de effecten van het voornemen op de KRM plaats.
--	-----------------	--

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
76	ZW-0018	Indiener vraagt hoe lang de herstelperiode van de bodem is.
	Antwoord	De herstelperiode van de zeebodem komt aan bod in de Natuurtoets, waar de verstoring van de zeebodem door de aanleg van de pijpleiding, het platform en de kabel inzichtelijk gemaakt en beoordeeld wordt.
77	ZW-0018	Indiener vraagt om beschreven maatregelen om de effecten te verminderen.
	Antwoord	Mitigerende maatregelen worden in het MER beschreven
78	ZW-0024	Indiener vraagt hoe lang duurt het voordat de natuur zich van een gasboring herstelt?
	Antwoord	De herstelperiode van de natuur komt aan bod in de Natuurtoets, waar de verstoring als gevolg van een boring inzichtelijk gemaakt en beoordeeld wordt.
79	ZW-0035	Indiener geeft aan dat de maatregel geen gevolgen heeft voor de afval- en bodembescherming in het district Aurich.
	Antwoord	In het MER dient het bereik van de effecten inzichtelijk gemaakt te worden.
80	ZW-0041	Indiener geeft aan dat bruinvissen bijzonder gevoelig zijn voor akoestische storingen en dat de effectbeoordeling uitgebreide gevolgen moet beschrijven.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan om effecten van onderwatergeluid op beschermde soorten te onderzoeken. Ik sluit mij hierbij aan
81	ZW-0041	Indiener geeft aan dat affakkelen voorkomen dient te worden dan zo nodig alleen overdag.

	Antwoord	In de Natuurtoets zal ingegaan worden op de effecten van fakkelen en de mitigerende maatregelen. Uitgangspunt is dat affakkelen tot een minimum moet worden beperkt.
82	ZW-0050	Indiener geeft aan dat als het project goedgekeurd wordt eventuele negatieve effecten moeten worden gecompenseerd.
	Antwoord	Mitigerende maatregelen worden in het MER beschreven
83	ZW-0050	Indiener geeft aan dat tijdens de bouw-, bedrijfs- en ontmantelingsfase er ecologische controle plaats moet vinden.
	Antwoord	In het MER en de Natuurtoets dienen - indien de effecten dat vereisen - voorstellen te worden gedaan voor monitoring.
84	ZW-0050	Indiener geeft aan dat voor de exploitatie en de bouw van het booreiland ecologische richtlijnen opgesteld moeten worden. Deze moeten worden nageleefd in de aanbesteding voor de bouw.
	Antwoord	Het boorplatform wordt ingehuurd en kant-en-klaar geleverd.
85	ZW-0050	Indiener geeft aan dat aan de hand van de raming voor het affakkelen er een limiet zal moeten worden gesteld.
	Antwoord	In het MER dient inzichtelijk gemaakt te worden wat het effect van het fakkelen is op de luchtkwaliteit en het klimaat is.
86	ZW-0050	Indiener geeft aan dat in het milieurapport moet worden beschreven hoe wordt omgegaan met schuren in de boor en productieplatform en moet worden aangegeven welke materialen in de grond moeten worden gebracht om de productie-installatie na de impact op het milieu te stabiliseren.
	Antwoord	De voortdurende stabiliteit van het platform is onderdeel van de vergunning op basis van artikel 55 Mijnbouwbesluit.
87	ZW-0050	Indiener geeft aan dat verstoring van de omringende natuur tijdens de ontmantelingsfase zoveel mogelijk beperkt moet worden.
	Antwoord	De effecten van de ontmantelingsfase worden zo goed mogelijk meegenomen in het MER, maar zijn afhankelijk van de dan geldende regelgeving en beschikbare technieken.
88	ZW-0050	Indiener geeft aan dat voor de Noordzee de volgende wetten gelden: de MARPOL-overeenkomsten in de bijlagen 1 "Olie", V "Afval" en VI "Preventie van luchtverontreiniging door schepen" (FEDERALE MINISTERIE VAN HET VERVOER EN DIGITALE INFRASTRUCTUUR) en de Waddenzee wordt beschermd door de Ramsar Conventie.
	Antwoord	De effecten van de activiteiten dienen in het MER zowel aan internationale, Nederlandse en Duitse wetgeving getoetst te worden.

89	ZW-0053	Indiener geeft aan dat in het rapport Mededeling voornemen zou duidelijkheid moeten geven over welke activiteiten ondernomen gaan worden. De huidige omschrijving van de activiteiten is echter zodanig dat niet altijd helder is van wat er precies gaat gebeuren. Hierdoor kan er volgens de indiener ook geen goede beoordeling van de stukken worden gemaakt.
	Antwoord	De commissie m.e.r. geeft in haar advies aan dat alle activiteiten van het project inzichtelijk dienen te worden gemaakt en een duidelijke plankaart met een goede legenda op te nemen zodat ruimtelijk inzichtelijk is waar en wanneer welke activiteiten zullen plaatsvinden. Ik sluit mij hierbij aan.
90	ZW-0055	Indiener geeft aan dat naar zijn mening er te weinig onderzoek is gedaan naar de effecten op de natuur.
	Antwoord	De onderzoeken zijn nog niet afgerond en de resultaten zullen in het MER gepubliceerd worden.
91	ZW-0057	Indiener vindt dat het vanzelfsprekend zou moeten zijn dat zowel voor de ontwikkeling van een gasveld als het uitzoeken van de effecten daarvan op het milieu de best beschikbare wetenschappelijke kennis wordt gebruikt. Het is de indieners indruk dat de meeste recente wetenschappelijke kennis over de geluidseffecten op zeezoogdieren als de bruinvis nu nog geen onderdeel van de MER-aanpak zijn. De indiener pleit er voor om dit wel het geval te laten zijn.
	Antwoord	De Commissie m.e.r. adviseert om de laatste versie van het geluidsmodel Aquarius te gebruiken. Dit wordt gedaan.
92	ZW-0058	Indiener geeft aan de benoemde PB N4/M6 openbaar maken te maken
	Antwoord	De vergunningaanvraag waar de genoemde Passende Beoordeling deel van uit maakt, ligt momenteel stil. Zo lang het project geen doorgang vindt, is ook geen sprake van cumulatie. Mocht het project en de vergunningaanvraag herstart worden, dan zal cumulatie daar meegenomen moeten worden.
93	ZW-0059	Indiener stelt dat er angsten zijn op Borkum over de mogelijke effecten op het landschap, op het waterlichaam door het storten van stekken, op de geologische ondergrond (zoals verzakkingen en aardbevingen) en door emissies (zoals licht, sjaals, CO2 en stikstofoxiden).
	Antwoord	In het MER wordt onderzoek gedaan naar de zichthinder, emissies en bodemdaling tijdens de boorfase en tijdens de productiefase.
94	ZW-0064	Indiener vraagt op welke afstand bevinden zich het GEMS-gebied en de beoogde locatie van het platform van de Noordzeekustzone
	Antwoord	De locatie voor het platform N05-A bevindt op zo'n vijftien kilometer van de Noordzeekustzone. De effecten van de activiteiten op dit gebied worden behandeld in de Natuurtoets en de Passende Beoordeling.
95	ZW-0064	Indiener vraagt: Op p.A2 wordt het volgende gesteld: "Uit deze beoordeling blijkt dat (mede door de getroffen maatregelen), bruinvissen, zeehonden, vissen en vogels alleen verstoord worden en geen

		permanente (gehoor)schade oplopen." Op basis van welk wetenschappelijk onderzoek in de passende beoordeling die is opgesteld ten behoeve van de seismische surveys in de blokken N04 en M06 wordt permanente gehoorschade uitgesloten? Is gebruik gemaakt van gewogen drempelwaarden voor fysieke schade en vermijdingsgedrag van zeezoogdieren? Is in de passende beoordeling rekening gehouden met de meest recente wetenschappelijk inzichten omtrent fysieke schade en verstoringseffecten op zeezoogdieren?
	Antwoord	In het MER dient het geluidsniveau berekend te worden met Aquarius. Hierbij dient te worden getoetst aan de Nederlandse en Duitse normen. Deze normen zijn opgesteld op basis van de monitoringsgegevens bij windmolenparken en worden steeds bijgesteld.
96	ZW-0064	Indiener vraagt: Is in de volgens tabel 5 (p. 31) te onderzoeken 'verstoring door onderwatergeluid', en 'verstoring van beschermde soorten' ook onderzoek naar fysieke schade bij zeezoogdieren begrepen in de vorm van bijvoorbeeld TIS (tijdelijke gehoorschade) en PTS (permanente gehoorschade)?
	Antwoord	In het MER dient het geluidsniveau berekend te worden met Aquarius. Hierbij dient te worden getoetst aan de Nederlandse en Duitse normen. Deze normen zijn opgesteld op basis van de monitoringsgegevens bij windmolenparken en worden steeds bijgesteld.
97	ZW-0064	Op p. A4, 1e alinea wordt het volgende vermeld: "Een soft start is het langzaam opvoeren van het hei- en VSP-vermogen, waardoor zeezoogdieren voldoende tijd hebben om het gebied te verlaten." Indiener vraagt: Wordt bij het modeleren van effecten van geluid één vluchtsnelheid voor bijvoorbeeld bruinvissen gehanteerd? Is een soft start een gevalideerde en bewezen effectieve methode?
	Antwoord	Voor de vluchtsnelheden van bruinvissen worden snelheden met een ruime marge aangehouden, immers verschilt het per individu. Moeder en kalf bijvoorbeeld zullen minder snel zwemmen. De soft start is een door LNV voorgeschreven methode die ook bij windmolenparken standaard toegepast wordt.
98	ZW-0064	Op p. A7, laatste alinea in het kader van de proefboringen op prospects rond N05-A: "Het direct achter elkaar heien van alle conductors kan mogelijk wel een significant effect hebben op zeezoogdieren. Door bijvoorbeeld een bubbelscherm aan te leggen wordt dit effect gemitigeerd." Indiener vraagt en geeft aan: Is dit een bewezen effectieve mitigerende maatregel? Overigens mag in een voortoets geen rekening worden gehouden met mitigerende maatregelen die de effecten van een plan of project dusdanig beperken dat het geen significante gevolgen heeft.
	Antwoord	De geldende normen stellen dat geluidsniveaus worden berekend zonder toepassing van mitigerende maatregelen. De reductie van geluid door mitigerende maatregelen dient inzichtelijk gemaakt te worden.
99	ZW-0064	Indiener vraagt om één van de effecten in de m.e.r. mee te nemen het impulsmatig onderwatergeluid door bijvoorbeeld het voorgenomen seismisch onderzoek van de blokken N04 en M06. Bijvoorbeeld, op basis van recent veldonderzoek met andere schelpdiersoorten dan platte oesters bleek dat effecten van seismisch onderzoek significante verhoogde mortaliteit tot gevolg kan

		hebben. Indiener verzoekt de effecten van impulsgeluid als gevolg van de voorgenomen activiteiten in de m.e.r. verder te onderzoeken.
	Antwoord	De vergunningsaanvragen voor het seismisch onderzoek zijn stilgelegd.
100	ZW-0064	Op p. A8, 1 e alinea is aangegeven dat: "ONE-Dyas gaat borgen dat heiwerkzaamheden niet gelijktijdig worden uitgevoerd binnen het GEMS-gebied". Indiener vraagt hoe dit wordt geborgd?
	Antwoord	Voor het boren dient ONE-Dyas een boorplatform in te huren. Dit gebeurt meestal voor meerdere putten. Bij het opstellen van het boorschema wordt rekening gehouden met de planning van het heien en de boring.
101	ZW-0064	Indiener geeft aan dat op p.37 cumulatieve effecten van de verschillende effecten van ONE-Dyas in het gebied worden uitgesloten omdat de uitvoering ervan geen overlap in ruimte en/of tijd vertoont. Hierdoor zou het niet nodig zijn de toekomstige proefboringen of het 3D-seismisch onderzoek mee te nemen in de m.e.r. voor de ontwikkeling van veld NOS-A. Echter waarom zouden bijvoorbeeld in de tijd opeenvolgende verstoringen van zeezoogdieren niet versterkend en daardoor cumulerend ten opzichte van elkaar kunnen werken?
	Antwoord	Voor het inzichtelijk maken van cumulatieve effecten dient het Kader Ecologie en Cumulatie toegepast te worden. Hierbij worden ook toekomstige maatregelen meegenomen. Voor zeezoogdieren moet nadrukkelijk worden ingegaan op de ruimtelijke verstoring en de verstoring in tijd, aan de hand van zogenaamd bruinvisterugkomdagen.
102	ZW-0064	Indiener geeft aan dat de voorgaande, in het kader van cumulatieve effecten gemaakt opmerkingen zijn ook van toepassing op de nog uit te voeren passende beoordeling in het kader van de vergunning ingevolge de Wet natuurbescherming.
	Antwoord	Cumulatie van effecten wordt behandeld in de Natuurtoets in het kader van de Wnb-vergunning.
103	ZW-0064	Indiener vraagt of de op pagina 10 en 11 van de Mededeling vermelde opties voor de leidingtracé's door de zone I-, II-, of III-gebieden van Natura 2000-gebied Noordzeekustzone lopen die zijn aangewezen ten behoeve van de bescherming van H1110?
	Antwoord	De pijpleiding loopt door zone III.
104	ZW-0064	Op p. 14 is vermeld dat de onderbouw van het platform in de zeebodem wordt verankerd. Indiener vraagt: Hoe wordt het platform verankerd? Wordt overwogen om hei-vrije alternatieven (bijvoorbeeld 'suction bucket') toe te passen?
	Antwoord	In het MER dienen diverse alternatieve methoden van verankering onderzocht te worden. Suction piles is een bewezen techniek, die een goed alternatief voor heien kan zijn, maar die ook eigen voor- en nadelen kent. In het MER onderzoekt ONE-Dyas dit alternatief nader.

105	ZW-0064	Indiener vraagt: Worden naast de effecten van de voorgenomen activiteiten op de habitattypen en zeezoogdier-, vis- en vogelsoorten waarvoor de Noordzeekustzone is aangewezen, ook de effecten op de typische soorten, die van belang zijn voor een goede staat van instandhouding van de habitattypen, beoordeeld?
	Antwoord	De aangewezen soorten voor de Noordzeekustzone zijn soorten die van belang zijn voor de goede staat van instandhouding van de habitattypen. In de Natuurtoets wordt ingegaan op de aangewezen soorten en habitattypen.
106	ZW-0064	Indiener vraagt of door de voorgenomen activiteiten de van nature in Nederland in het wild levende vogels als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn o.a. worden gedood, verstoord, of worden hun nesten, eieren en/of rustplaatsen vernield of beschadigd?
	Antwoord	In de Natuurtoets wordt ingegaan op de effecten voor vogels.
107	ZW-0064	Indiener vraagt hoe de op p.38 Mededeling genoemde maximale verstoringsafstanden zijn berekend?
	Antwoord	De maximale verstoringsafstanden die genoemd worden in de NRD zijn gebaseerd op literatuurgegevens.
108	ZW-0065	Indiener geeft aan dat het onduidelijk is in welke mate de thema's uitgediept worden (tabel 5)
	Antwoord	In het MER wordt de methode waarop de toetsing van de effecten tot stand komt nader uitgelegd. Dit wordt gedaan per milieuthema.
109	ZW-0065	Indiener geeft aan dat naast de reeds genoemde activiteiten aardgasverwerking, aardgastransport en onvoorziene gebeurtenissen in de tabellen 5 en 6 moet worden opgenomen als te onderzoeken activiteiten.
	Antwoord	De MER bevat de activiteiten die direct met de gaswinning van het veld N05-A en de omringende prospects te maken heeft. Hieronder vallen ook de productie en behandeling van het aardgas op N05-A en de afvoer naar land. De effecten van onvoorziene gebeurtenissen dienen deel uit te maken van het MER.
110	ZW-0065	Indiener geeft dat er in de ingediende stukken geen aanwijzingen zijn dat er vooraf onderzocht is volgens de OSPAR.
	Antwoord	Voor het juist beoordelen van de effecten is het nodig een onderzoek te doen van de bodem en de daarop levende soorten. Het MER dient hier nader op in te gaan.
111	ZW-0065	Indiener geeft aan zich niet te kunnen vinden in de aanpak waarbij het onderzoek en de effectbeoordeling grotendeels geschieden op basis van beschikbare literatuur. Indiener meent dat bijvoorbeeld in het NSG Borkum Riffgrund veldonderzoeken nodig zijn voor het bepalen van de effecten.
	Antwoord	Aangezien de effecten van het voornemen nog niet plaatsgevonden hebben, vinden onderzoeken naar effecten in een MER grotendeels plaats aan de hand van literatuur en bureauonderzoeken. Wel wordt wanneer relevant gebruik gemaakt van

		veldonderzoek om de huidige situatie in kaart te brengen. Er is een bodemonderzoek gedaan voor de locatie van het platform en de tracés van de pijpleiding en de kabel. Hierbij zijn tevens de habitats en voorkomende soorten in beeld gebracht.
112	ZW-0065	Indiener geeft aan dat het onderzoek naar de effecten van alle activiteiten op de zeebodem en de bodemfauna moet gebaseerd zijn op een actuele sediment- en biotooptypekaart en de resultaten van de benthosonderzoeken (epi- en endobenthos) die daarop zijn afgestemd.
	Antwoord	De effecten zullen getoetst worden aan de Duitse normen. ONE-Dyas moet daarom de Duitse normen en criteria in kaart brengen. Het bodemonderzoek maakt daar deel van uit.
113	ZW-0065	Indiener geeft aan alle gebruikte effecten zoveel mogelijk te kwantificeren.
	Antwoord	De effecten dienen in het MER zoveel mogelijk kwantitatief inzichtelijk gemaakt te worden. Waar dit niet mogelijk is, zal een kwalitatieve beoordeling plaats moeten vinden.
114	ZW-0065	Indiener geeft aan dat de verordening inzake de Borkum Riff, de watermanagementwet en de oppervlaktewaterverordening opgenomen moet worden.
	Antwoord	De effecten die in Duitsland plaatsvinden dienen getoets te worden aan de Duitse normen. Tevens moet het toepasselijke Duitse wets- en beleidskader inzichtelijk gemaakt te worden.
115	ZW-0068	Indiener geeft aan dat het bekend is dat door het boren of bij het heien van het boor- en winningsplatform in de grond, de kleine organismen maar van groot belang, die daar leven maar niet kunnen ontkomen aan het zware geluid en de trillingen, waardoor ze afsterven. Deze werkzaamheden zijn van tijdelijke aard, maar dat neemt niet weg, dat als er in 10 tot 25 jaar gas door de buizen stroomt, gaat dat gepaard met constant storende trillingen. De gevolgen kunnen na zoveel jaren mogelijk significant zijn, bijvoorbeeld voor zeedieren, die in het water of in de bodemleven en er aan bloot worden gesteld. Zij kunnen gedesoriënteerd raken, vertrekken onvrijwillig uit hun habitat en/of hun populatie neemt af.
	Antwoord	In de Natuurtoets dienen de effecten van onderwatergeluid om schelpdieren te worden onderzocht.

Thema: Overig

Geclusterde zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenrs.	Geclusterde Zienswijze
116	ZW-0050, ZW-0065, ZW-0065	Indieners vragen om Duitse vertaling. Indieners vragen, gezien de locatie van de (potentiële) gasvelden op Duits grondgebied en de mogelijke grensoverschrijdende effecten, om een vertaling naar het Duits van het gehele MER en alle bijlagen alsook de Passende Beoordeling. Daarnaast wordt gevraagd het advies reikwijdte en detailniveau naar het Duits te vertalen.
	Antwoord	In de Gezamenlijke Verklaring Nederland en Duitsland grensoverschrijdende m.e.r. is vastgelegd dat op z'n minst de samenvatting van het MER vertaald wordt. Daarnaast beoordeelt het bevoegd gezag in hoeverre een vertaling van relevante documenten zinvol is. Wanneer alle documenten behorende bij het MER gereed zijn, bepaal ik welke documenten daarvan door de initiatiefnemer vertaald dienen te worden. Daarbij houd ik rekening met de reikwijdte en omvang van de effecten. Het advies reikwijdte en detailniveau is volledig vertaald in het Duits.
117	ZW-0017, ZW-0067, ZW-0066, ZW-0002, ZW-0011	Indieners maken zich zorgen dat de voorgenomen activiteit de kustbescherming aantast. Volgens enkele indieners zou deze aangetast kunnen worden door verandering in sedimentatie als gevolg van de gaswinning. Dit geldt zowel voor de aantasting van de kustbescherming van het eiland als de functie van kustbescherming die het eiland heeft voor de kust van het vaste land.
	Antwoord	De aardbevingsrisicostudie en het bodemdalingsrapport moeten opgesteld worden conform de richtlijn van het Staatstoezicht op de Mijnen. Hierbij wordt ingegaan op de verwachte en maximaal verwachte effecten. De effecten als gevolg van de bodemdaling worden onderzocht in het MER. De kustbescherming wordt niet direct aangetast door de voorgenomen activiteit.

118	<p>ZW-0040, ZW-0010, ZW-0059, ZW-0036, ZW-0039, ZW-0036, ZW-0057, ZW-0006, ZW-0043, ZW-0018, ZW-0034, ZW-0046, ZW-0050, ZW-0050, ZW-0038, ZW-0068, ZW-0050, ZW-0046, ZW-0041, ZW-0010</p>	<p>Indieners maken zich zorgen over het risico op calamiteiten. Indieners maken zich zorgen dat calamiteiten als ongecontroleerde emissie van aardgas, beschadiging van pijpleidingen, explosierisico's, aanvaring van het platform door schepen, het lozen van oliehoudende boorolie en risico's door oefening in het nabijgelegen militair oefengebied plaatsvinden. Indieners vragen dit mee te nemen in het MER. Een van de indieners vraagt daarbij in de analyse het type platform en bouwjaar mee te nemen aangezien indiener verwacht dat hergebruik van platforms kan leiden tot metaalmoeheid.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>ONE-Dyas heeft in haar Mededeling aangegeven de effecten van onvoorziene voorvallen te onderzoeken. De commissie voor de m.e.r. adviseert aan te geven wat de kansen en effecten zijn van een blow-out, spill en aanvaring. Geef dit apart aan per fase van een activiteit (aanleg-/boor- en productiefase) over de volle duur van het project. Ik sluit mij hierbij aan.</p>
119	<p>ZW-0024, ZW-0024, ZW-0037, ZW-0024</p>	<p>Indieners misten bij informatieavond op Borkum hoe te handelen bij worst-case en vakmensen die Duits kunnen. Er werd een presentatie verwacht. Daarnaast was volgens een indiener de grens van Nederlands natuurgebied anders dan van Duitse.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>We betreuren het dat u het gevoel heeft onvoldoende antwoord te hebben gekregen op uw vragen tijdens de informatiebijeenkomst. Wij nemen uw opmerkingen mee bij eventuele volgende informatieavond. Bij de georganiseerde informatiebijeenkomsten waren ook nu vakmensen aanwezig die de Duitse taal beheersen. De informatiebijeenkomsten zijn opgezet volgens het veel gebruikte principe van een inloopavond waarbij geen presentatie op een vast tijdstip wordt gegeven, maar de informatie op panelen leesbaar is en iedereen de mogelijkheid te geven persoonlijk hun vragen te stellen. De effecten van worst-case worden in MER in beeld gebracht. De grenzen van de natuurgebieden worden niet bepaald door het MER.</p>
120	<p>ZW-0063, ZW-0065</p>	<p>Indieners geven aan dat zij pas nadat de onderzoeken gereed zijn, een volledige zienswijze kunnen indienen.</p>
	<p>Antwoord</p>	<p>Het project bevindt zich momenteel nog in de fase waarin reikwijdte en detailniveau bepaald worden. Na deze fase zullen de onderzoeken uitgevoerd worden. Mocht u op deze onderzoeken zienswijzen willen indienen, dan is daar nog de mogelijkheid toe.</p>

121	ZW-0065, ZW-0065, ZW-0050	Indieners vragen de mogelijke effecten van de aanleg van een kabel naar windpark Rifgat, in verband met mogelijke elektrificatie van het platform, ook mee te nemen. Daarnaast vraagt indiener zich af of voor de aanleg van deze kabel alleen een Nederlandse procedure mogelijk is, aangezien de kabel ook over Duits grondgebied loopt.
	Antwoord	De commissie voor de m.e.r. geeft in haar advies aan om aan te geven of en zo ja, hoe diep de gas- en/of elektriciteitsleidingen worden ingegraven, wat de effecten hiervan zijn voor de bodem en het water, zowel bij de aanleg en indien deze worden verwijderd. Ik sluit mij hierbij aan. De kabel wordt in Nederland vergund tegelijk met de pijpleiding. In Duitsland wordt de realisatie door EWE ter hand genomen. Een eventueel benodigde vergunning wordt door hen aangevraagd.
122	ZW-0018, ZW-0021, ZW-0050, ZW-0053, ZW-0059, ZW-0064, ZW-0064, ZW-0064, ZW-0069	Indieners geven aan dat in de Mededeling (nog) geen rekening is gehouden met cumulatie met andere projecten dan de eigen gaswinning. Ook cumulatie met andere activiteiten (zandwinning, aanleg stroomkabels, windmolenparken op zee, scheepvaartverkeer) dient te worden meegenomen.
	Antwoord	ONE-Dyas heeft in de Mededeling een analyse uitgevoerd om cumulatie tussen haar eigen mogelijke toekomstige projecten in beeld te brengen. Met deze analyse is de bepaald welke activiteiten onderdeel dienen uit te maken van het huidige voornemen. In het MER zal ONE-Dyas de cumulatieve effecten van het voornemen met relevante andere projecten in beeld brengen.
123	ZW-0037, ZW-0037, ZW-0037, ZW-0037	Indieners stellen dat gemeente, land en vrijwillige brandweer onvoldoende personeel en technisch uitgerust voor een gas ongeluk
	Antwoord	De initiatiefnemer dient voor vergunningverlening een plan op te stellen waarin geborgd wordt hoe bij een ongeval gehandeld wordt. Hierbij dienen offshore veiligheidsrichtlijnen gevolgd te worden. Het bestrijden van dergelijke ongevallen is geen zaak van lokale diensten.

Unieke zienswijzepunten

Volgnr.	Zienswijzenr.	Uniek Zienswijzepunt
124	ZW-0001	Indiener geeft aan dat in de bijgevoegde kaart de Nederlands-Duitse grens verkeerd is aangegeven.
	Antwoord	Tot aan de 3 -mijls grens is de verdeling van Duitse- en Nederlandse jurisdictie vastgelegd in het Eem-Dollard Verdrag. In de territoriale zone (tussen 3 en 12 mijl) is deze verdelingslijn in het Westereemsverdrag vastgelegd.
125	ZW-0002	Indiener geeft aan dat er geen informatie is over de afstand van het gasveld tot de Nederlands/Duitse kust, of de eilanden van beide landen.
	Antwoord	De meest zuidelijke grens van de voorkomens bevindt zich op ongeveer tien kilometer afstand van Schiermonnikoog en het Duitse eiland Borkum en op ruim vijf kilometer van Rottumerplaat.
126	ZW-0005	Indiener vindt dat ook onderzoek dient te worden gedaan naar de aansluiting van het gasveld N05-A op het Groninger veld.
	Antwoord	Het N05-A veld is in tijd en ruimte (zover in horizontale als verticale afstand) te ver verwijderd van het Groningerveld, ook zijn de reservoirdrukken verschillend. Een geologische verbinding is daarom niet aan de orde.
127	ZW-0010	Indiener zegt dat het onderzoek niet objectief is.
	Antwoord	ONE-Dyas laat de onderzoeken grotendeels uitvoeren door onderzoeksbureaus en ingenieursbureaus. Deze bureaus zijn gebaat bij een gedegen en onafhankelijk onderzoek ten behoeve van hun eigen reputatie. De onderzoeken worden daarmee zo onafhankelijk mogelijk uitgevoerd. Daarnaast vraagt het ministerie advies aan de onafhankelijke commissie m.e.r.. Deze commissie heeft al advies gegeven over de mededeling en zal nog advies geven over het MER.
128	ZW-0024	Indiener vraagt hoe het boorgat afgesloten wordt zodat er geen restgas meer ontsnappen kan?
	Antwoord	De wijze van abandonneren van putten wordt uitgelegd in het MER. Het afsluiten van putten geschiedt volgens de voorschriften van de Mijnbouwregeling, op zodanige wijze dat geen gas meer kan ontsnappen uit de put.
129	ZW-0030	Indiener wilt graag de dialoog aangaan met ONE Dyas over wat de indiener als 'eiland' terugkrijgen wanneer zij hier gas gaan winnen. Indiener doelt op in het bijzonder op een energieneutrale compensatie voor het eiland Schiermonnikoog.
	Antwoord	Het staat indiener vrij om een dialoog met ONE-Dyas te starten. Dit is echter geen onderdeel van onderhavige procedure.
130	ZW-0037	Indiener zegt dat de eilandbewoners niet transparant geïnformeerd zijn over de gevolgen.

	Antwoord	Het doel van de m.e.r.-procedure is om ook de omgeving van een voorgenomen activiteit te informeren en consulteren. In de Mededeling zijn nog niet de mogelijke effecten inzichtelijk gemaakt, dit volgt in het MER.
131	ZW-0037	Indiener verwacht dat de gaspijpleiding zeker naar de bestaande gas/kolencentrale in de Eemshaven wordt gelegd. Volgens indiener ligt N05-A meer naar het Duitse eiland Borkum.
	Antwoord	De coördinaten van de platform worden opgenomen in het MER zodat er geen verwarring kan zijn over de exacte locatie. De keuze voor het leidingtracé voor de aansluiting van het platform is nog niet gemaakt. In het MER worden hiervoor meerdere varianten onderzocht.
132	ZW-0039	Indiener zou graag willen zien dat, na het afronden van het MER, vóór de volgende inspraakmogelijkheid, er een plenaire informatiebijeenkomst komt waar de resultaten en bevindingen van het MER ter plaatse (bv Schiermonnikoog) worden toegelicht.
	Antwoord	Tijdens de volgende inspraakperiode, wanneer het MER en de ontwerpvergunning ter inzage liggen, zal naar verwachting een informatiebijeenkomst georganiseerd worden. De vorm van de informatiebijeenkomst is nog niet bepaald.
133	ZW-0043	Indiener vraagt in hoeverre er rekening gehouden wordt met de Duitse bezwaren.
	Antwoord	Duitse bezwaren worden op dezelfde wijze meegenomen en meegewogen als Nederlandse bezwaren.
134	ZW-0043	Indiener ziet diens bestaan bedreigd worden.
	Antwoord	Indiener noemt geen specifieke oorzaak voor de bedreiging van zijn bestaan. In het kader van het MER kan dit daarom niet meegenomen worden.
135	ZW-0049	Indiener heeft een opmerking over de vertaling, dat deze foutief is.
	Antwoord	Dank u wel voor deze terugkoppeling. We zullen de vertaling van het webformulier controleren en daar waar nodig aanpassen.
136	ZW-0049	Indiener geeft aan inspraak moeilijk te kunnen vinden en dat iedereen geïnformeerd dient te worden. Ook al woont indiener niet op de Eilanden.
	Antwoord	De inspraak van het publiek in Duitsland vindt plaats in overeenstemming met § 59 van de Wet op de milieueffectrapportage (Gesetzes des Umweltverträglichkeitsprüfung = UVPG). Het project werd aangekondigd in de gebieden die waarschijnlijk zullen worden getroffen, namelijk de stad Borkum en de gemeente Krummhörn, en de documenten werden daar ter inzage gelegd. Bovendien werden de documenten toegankelijk gemaakt via het centrale internetportaal uvp.niedersachsen.de .
137	ZW-0049	Indiener geeft aan dat de inspraakperiode tijdens vakantie/feestdag was en gaat ervanuit dat iedereen in staat moet zijn om te kunnen reageren.

	Antwoord	Het bevoegd gezag is niet verplicht om rekening te houden met vakantieperioden. Echter, om belanghebbenden tegemoet te komen en te voorkomen dat men niet zou kunnen deelnemen aan de procedure, zijn extra maatregelen genomen. De aankondiging voor de zienswijzeperiode is al vooraf aan vakantieperiode in lokale kranten geplaatst. Voor de start van de zienswijzeperiode is in de lokale kranten een herinnering geplaatst. De zienswijzeperiode zelf is zo gepland dat deze deels buiten de vakantieperiode valt. Het is niet noodzakelijk om de procedure te herhalen of de zienswijzeperiode te verlengen.
138	ZW-0049	Indiener geeft aan dat volgens het huidige internationale burgers recht hebben op wettelijk bindende publieke inspraak met toegang tot de rechter in inspraakprocedures in milieuzaken vanaf het allereerste begin, waardoor de indiener afvraagt om de hele procedure als gebrekkig en ongeldig moeten beschouwen.
	Antwoord	Zowel de m.e.r.-procedure als de vergunningprocedure bieden u de mogelijkheid uw mening te geven op het moment dat nog geen definitief besluit is genomen. Op het besluit kan vervolgens bezwaar gemaakt worden. Hiermee is de juridisch bindende deelname aan de procedure gewaarborgd.
139	ZW-0050	Indiener geeft aan dat de Noordzee in het verleden is gebruikt voor het storten van munitie, voor het begin van de bouw zal er een onderzoek gedaan moeten worden.
	Antwoord	Bij het bodemonderzoek voor de locatie van het platform en de tracés van de pijpleiding en de kabel wordt ook onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van niet ontplofte munitie.
140	ZW-0050	Indiener geeft aan dat de uitvoeringsvarianten onafhankelijk van economische factoren moet worden onderzocht en uitgevoerd. Bovendien moet worden gecontroleerd of er geen oliehoudende vloeistoffen kunnen worden gebruikt. Dit moet als een aanvullende uitvoeringsvariant worden vermeld.
	Antwoord	In het MER wordt toegelicht hoe de diverse alternatieven en varianten beoordeeld worden en hoe tot een conclusie gekomen wordt. Het gebruik van (Oil Based Mud) OBM kan niet uitgesloten worden.
141	ZW-0050	Indiener geeft aan dat de mogelijke milieueffecten van het onder druk zetten van het gas aan het einde van de productiefase moet worden onderzocht.
	Antwoord	In het MER wordt ingegaan op eventuele compressie en de effecten daarvan.
142	ZW-0050	Indiener geeft aan dat er moet worden gecontroleerd of het platform eerst aan land kan worden gedemonteerd en gereinigd. Bovendien moeten alle effecten met betrekking tot het sluiten van het boorgat worden getoond en gecontroleerd.
	Antwoord	Voor de ontmanteling zullen de dan geldende regelgeving en gangbare technieken worden toegepast.
143	ZW-0053	In paragraaf 1.3. Afbakening worden o.a. de volgende activiteiten opgegeven: <ul style="list-style-type: none"> • Het vanaf de locatie van platform N05-A uitvoeren van proefboringen naar de prospects rond N05-A;

		<ul style="list-style-type: none"> • Het winnen van gas uit de prospects rond N05-A indien gas wordt aangetoond. Volgende de indiener hoort het winnen van gas, wat nog niet gevonden is, niet in deze procedure thuis. Proefboringen dienen los van de winning beoordeeld te worden. In wezen gaat het namelijk het om twee totaal verschillende activiteiten, die elkaar opvolgen en niet parallel naast elkaar lopen. Doordat het twee totaal verschillende activiteiten zijn, kunnen ook totaal verschillende effecten bij de activiteiten optreden.
	Antwoord	De insteek is om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de totale effecten van de voorgenomen activiteit van ONE-Dyas. Daarom worden alle activiteiten die onlosmakelijk met elkaar samenhangen in het MER onderzocht. Omdat de winning van de nog niet aangetoonde prospects plaatsvindt via het N05-A platform, maakt het onderdeel uit van hetzelfde project. In het MER worden de effecten van zowel de boringen als de winning separaat toegelicht. Als cumulatie van effecten plaatsvindt wordt dit ook onderzocht.
144	ZW-0054	Indiener geeft aan dat ze willen als belanghebbende worden gekend in de verdere besluitvorming en zouden graag nadere mondelinge toelichting van deze zienswijze willen geven.
	Antwoord	Iedereen die een zienswijze heeft ingediend zal op de hoogte gesteld worden van het verdere verloop van de procedure. Een mondelinge toelichting op een zienswijze is mogelijk tijdens termijn waarin zienswijzen worden ingediend. Hierna is een mondelinge toelichting niet meer mogelijk. Wanneer het MER en de ontwerpvergunningen ter inzage liggen, is het weer mogelijk om een zienswijze in te dienen. U kan dat dan ook mondeling doen.
145	ZW-0062	Indiener vraagt hoe lang het daar dan staat?
	Antwoord	De verwachte productieduur van het gasveld N05-A en de omringende prospects zijn onderdeel van het winningsplan.
146	ZW-0062	Indiener vraagt hoe klein dat veld is?
	Antwoord	De verwachte grootte van het gasveld N05-A en de omringende prospects en de hoeveelheden aardgas die daaruit geproduceerd kunnen worden, zijn onderdeel van het winningsplan.
147	ZW-0062	Indiener vraag hoe duur het is om dat platform te plaatsen?
	Antwoord	De kosten van de investeringen die nodig zijn voor de gaswinning bij N05-A en de verwachte opbrengst worden beoordeeld door EBN en de Mijnraad. Deze getallen zijn als bedrijfsvertrouwelijk informatie onderdeel van het winningsplan.
148	ZW-0062	Indiener vraagt: En het gas om hoog te halen? En stelt: Gelijk aan de belasting voordeel (3 miljard tegen 3 miljard)?
	Antwoord	De kosten van de investeringen die nodig zijn voor de gaswinning bij N05-A en de verwachte opbrengst worden beoordeeld door EBN en de Mijnraad. Deze getallen zijn als bedrijfsvertrouwelijk informatie onderdeel van het winningsplan.
149	ZW-0064	Op p. 34 wordt vermeld dat toekomstige verkennings- en opsporingsactiviteiten geen directe relatie hebben met de voorgenomen winning van veld N05-A en de opsporing van de rond dit veld gelegen prospects en daarom niet meegenomen worden in de

		<p>huidige m.e.r.procedure. Indiener vraagt: Waarom kan dit verband niet worden gelegd? En hoe verhoudt zich deze stelling tot de mededeling op. 35 en 36 dat de milieueffecten van de proefboringen naar de prospects rondom N)S-A integraal worden meegenomen in de m.e.r.- en vergunningprocedures voor de winning van veld NOS-A?</p>
	Antwoord	<p>In de Mededeling wordt onderscheid gemaakt tussen opsporing en winning van prospects die van het platform ten behoeve van veld N05-A worden aangeboord en prospects die vanaf een andere locatie aangeboord zouden moeten worden. Vergelijk bijvoorbeeld figuur 1 en figuur A 4.</p> <p>De prospects die vanaf platform N05-A worden aangeboord, zijn onderdeel van de onderhavige m.e.r.-procedure en de effecten van de eventuele boringen en winning worden beschreven in het MER.</p> <p>Voor de overige prospects en de activiteiten gerelateerd aan deze prospects heeft ONE-Dyas in de Mededeling aangetoond dat de mogelijk effecten hiervan niet in tijd en ruimte overlappen met de huidige voorgenomen activiteit. Deze worden daarom niet meegenomen in de huidige m.e.r.-procedure.</p>
150	ZW-0065	<p>Indiener geeft aan dat het onduidelijk is in welke mate de thema's uitgediept worden (tabel 5)</p>
	Antwoord	<p>In het MER wordt de methode waarop de toetsing van de effecten tot stand komt nader uitgelegd. Dit wordt gedaan per milieuthema.</p>
151	ZW-0065	<p>Indiener vraagt of in de documentatie of het m.e.r.-onderzoekskader/gebied rekening gehouden met het feit dat het op dit moment niet duidelijk is of en hoeveel aardgas uit andere velden / vaste stoffen kan worden geproduceerd?</p>
	Antwoord	<p>In het winningsplan zal een inschatting gemaakt dienen te worden van het verwachte en maximale volume van gas dat gewonnen kan worden uit N05-A. Voor de omringende prospects kan tevens aangegeven worden wat de kans op succes is, omdat in deze prospects immers nog geen gas is aangetoond.</p>
152	ZW-0065	<p>Indiener geeft aan dat het ontdoen van het boorgruis van de afzonderlijke putten (vgl. 2.9, pagina 17 e.v.) onduidelijk is. En indiener vraagt of er plannen zijn voor het storten</p>
	Antwoord	<p>In het MER worden twee opties uitgewerkt betreffende boorgruis van secties geboord met boorspoeling op waterbasis: a) dumping van boorgruis in de onmiddellijke omgeving van het boorplatform of b) het naar land verschepen van alle boorgruis. Boorgruis opgeboord met een spoeling op olie-basis wordt altijd naar land getransporteerd.</p>
153	ZW-0065	<p>Indiener geeft aan dat omdat het N05-A Zuidoost veld zich volledig op Duits grondgebied bevindt de aardgasproductie mogelijk aangevraagd en onderzocht moet worden volgens de Duitse wetgeving en procedure.</p>
	Antwoord	<p>Voor de boringen en productie van gas op Duits grondgebied zal inderdaad een Duitse procedure doorlopen worden.</p>
154	ZW-0065	<p>Indiener stelt dat de onderzoeken altijd gebaseerd moeten worden op actuele gegevens</p>
	Antwoord	<p>Ik sluit mij hierbij aan dat zover als mogelijk de onderzoeken gebaseerd dienen te zijn op actuele gegevens.</p>

155	ZW-0069	Indiener geeft aan dat bij goedkeuring de indiener alle mogelijke juridische stappen zal ondernemen. Indiener vraagt daarna welke rechtbank bevoegd is en of de procedure in het Duits kan met een Duitse advocaat.
	Antwoord	Op de Nederlandse vergunningen is Nederlands recht en eventueel Europees recht van toepassing.
156	ZW-0077	Indiener vraagt hoe diep het water is waar geboord wordt.
	Antwoord	De waterdiepte ter plekke bedraagt ongeveer vijftwintig meter.
157	ZW-0077	Indiener vraagt van welk materiaal de boorkop is gemaakt.
	Antwoord	De boorkop wordt vervangen naarmate het gat dieper wordt. Het staal van de boorkop wordt aangepast aan de hardheid van het te doorboren gesteente.
158	ZW-0128	Indiener vraagt waarom bij zulke zaken de aanwonenden niet gevraagd worden.
	Antwoord	De m.e.r.-procedure heeft onder andere als doel omwonenden te laten inspreken op het voornemen.
159	ZW-0136	In het belang van de eilandbewoners zou alles nog een keer onderzocht moeten worden.
	Antwoord	De Mededeling van ONE-Dyas was slechts de aankondiging. In het MER worden alle relevante aspecten nog onderzocht.